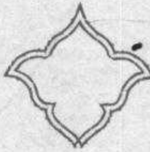

براساس دروس استاد
حاج شیخ محمدحسن وکیلی

تحقیق و تألیف:
حجة الاسلام والمسلمین شیخ مهدی صارمی

سرشناسه: صارمی، مهدی، ۱۳۶۹-
عنوان و نام پدیدآور: درسنامه علم لغت بر اساس دروس استاد حاج شیخ محمدحسن وکیلی / تحقیق و تالیف مهدی صارمی. مشخصات نشر: مشهد: موسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام، ۱۳۹۹. مشخصات ظاهری: ۴۴۰ص. شابک: ۷-۸۸۷۷۳۸-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیپا. یادداشت: کتاب حاضر بر اساس دروس تدریس شده استاد حاج شیخ محمدحسن وکیلی می‌باشد. موضوع: قرآن-- مسائل لغوی. موضوع: Qur'an -- Language, Style. موضوع: قرآن -- واژه‌نامه‌ها. موضوع: Qur'an -- Dictionaries. موضوع: قرآن -- واژه‌شناسی. موضوع: Qur'an --*Lexicology. موضوع: زبان عربی -- تاریخ. موضوع: Arabic language -- History. موضوع: حدیث -- مسائل لغوی. موضوع: Hadith -- Language, Style. شناسه افزوده: وکیلی، محمدحسن، ۱۳۵۹ - شناسه افزوده: موسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام

رده بندی کنگره: BP۸۲/۲
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۳
شماره کتابشناسی ملی: ۶۱۷۴۸۳۸

درس نامهٔ علم لغت

براساس دروس استاد حاج شیخ محمدحسن وکیلی

تحقیق و تألیف: شیخ مهدی صارمی

•••

طراحی گرافیک: **حامد امامی** / خوشنویسی جلد: **روح‌الله ابوالفضلی**

چاپ اول: **بهار ۱۳۹۹** / شمارگان: **۱۰۰۰ جلد**

شابک: **۹۷۸-۶۰۰-۸۸۷۷۳۸-۷**

قیمت: **۶۰,۰۰۰ تومان**

نشانی: **مشهد مقدس، چهارراه زرینه، خیابان شهید کاشانی ۲۵، موسسه مطالعات راهبردی علوم و معارف اسلام.**

سایت: **towhid.org** و **mhva.ir**

نشانی در شبکه های اجتماعی: **@ostadvakili**

شماره تلفن: **۰۹۱۵۵۶۷۲۸۴۵**

فهرست

• بخش دوم: تاریخچه لغتِ عرب ۴۵

بخش سوم: کتب لغت ۱۱۳

مقدمه

قال مولانا الصادق علیه‌السلام: «تَعَلَّمُوا الْعَرَبِيَّةَ فَإِنَّهَا كَلَامُ اللهِ الَّذِي كَلَّمَ بِهِ خَلْقَه»[۱]؛ زبان عربی را فراگیرید زیرا سخن خداست که به آن با آفریدگان خود سخن می‌گوید.

مسلماً مهم‌ترین منابع تحصیل معارف دین قرآن کریم و روایات اهل بیت علیهم‌السلام است که ارتباط با آن جز از طریق تسلط برزبان عربی ممکن نیست. تسلط برزبان عربی مرهون تسلط بر دانش‌های صرف و نحو و بلاغت و لغت است. در حوزه‌های علمیه برنامه‌های مدونی برای تحصیل صرف و نحو و بلاغت وجود دارد که البته روز به روز در حال ضعیف شدن است ولی برنامه منظمی برای دانش لغت در دسترس نیست.

در گذشته طلاب با مطالعهٔ کتب شروح و حواشی و از بر کردن لغات آیات قرآن و شواهد شعری نسبةً از کار مستقل بر لغت مستغنی می‌شدند و تلاشی بیش از این را ضروری نمی‌دانستند.

اما امروزه کار اجتهادی در حوزه علمیه نیازی جدی به کار جداگانه در باب لغت دارند؛ زیرا:

---

۱. بحارالانوار، ج۱، ص ۲۱۲.

۱. سطح دروس ادبیات پائین آمده و دیگر از آن شواهد شعری و شروح و حواشی خبری نیست.

۲. معاجم لغوی گوناگونی منتشر شده که سابقاً در دسترس نبوده است و انتشار این معاجم راهی وسیع را برای کشف ظرائف و دقائق لغت عرب بر ما گشوده است و البته استفاده از این منابع لغوی نیز بدون تخصص ممکن نیست.

۳. بحث‌های زبان شناسی جدیدی در دانش اصول فقه و دیگر دانش‌های زبانی طرح شده که همگی در کشف معانی لغات می‌تواند اثرگذار باشد.

از این رو امروزه بدون تلاش فنی در علم لغت استفراغ وسع در فهم کتاب و سنت حاصل نمی‌شود و ضروری است هر طلبه فاضل، مدتی را صرف دانش لغت و سپس صرف کار با کتب لغت نماید تا به توان اجتهاد در علم لغت دست یابد.

کتاب حاضر با دربرگرفتن نکات ارزشمند از تاریخ زبان عرب، اصول کشف موضوع له لغات، اصطلاحات لغویان و روش کار با هریک از معاجم لغوی معروف به خوبی می‌تواند جای خالی را در این عرصه پر نماید.

آشنائی حقیر با این مباحث محصول سفارش‌های مکرّر مرحوم حضرت علامه طهرانی (قدس سره) به اجتهاد در ادبیات به شکل عام و تشویق طلاب به کار در لغت بود که سبب شد چند صد ساعتی از سال‌های اول تحصیل را در لابلای کتب لغت به گشت و گذار بپردازم.

کار حقیر چون بدون استاد و راهنما انجام شد دشوار و کم‌بازده بود و بعداً متوجه شدم که با آموزش نکاتی کلیدی می‌توان این مسیر را کوتاه‌تر کرد، تا اینکه توفیق یافتم حدود ده سال پیش یک دور اصول کلی اجتهاد در علم لغت را در مدرسه علمیه نورالرضا (علیه السلام) برای عده‌ای از طلاب معزّز درس بگویم و برخی

از بحث‌های اساسی‌تر در وضع و استعمال را هم در دروس خارج اصول بیان نمایم. آن مباحث پایه اصلی کتاب حاضر شد که سرور معظم حجة‌الاسلام و المسلمین شیخ مهدی صارمی زید عزّه زحمت کشیده آن را تدوین نمودند و مباحث و تحقیقات ارزنده‌ای نیز خصوصاً در بحث‌های تاریخی به آن افزودند و آن را به صورت درسنامه‌ای درآوردند که با راحتی می‌توان با استفاده از آن در زمانی کوتاه بخشی از مسیر طولانی علم لغت را طی نمود. خداوند ان شاء الله بر توفیقاتشان بیافزاید.

به نظر می‌رسد آگاهی از محتوای این کتاب برای همه طلاب فاضلی که قصد دارند در آینده به فهم اجتهادی کتاب و سنت بپردازند ضروری است و سی چهل ساعتی که کار روی این کتاب وقت می‌گیرد بیش از سیصد چهارصد ساعت در آیندهٔ علمی انسان موجب رشد می‌شود و البته پس از آموختن این دروس کار با کتب لغت و به فعلیت رساندن این مهارت حتماً باید ادامه یابد.

ان شاء الله این خدمت در راستای فهم بهتر و بیشتر کتاب و سنّت مقبول درگاه حضرت احدیّت و پیامبر اکرم و اهل بیت علیهم‌السلام قرار گیرد.

شیخ محمدحسن وکیلی

رمضان المبارک ۱۴۴۱